

Մայուսիոր շնորհիւմք (սանդուկ մը 55 տարինանվ, ի ներբռասա ժայռի մէջ փրառած որ ստորեկրեայ ժայռասրահ մը կը տանի), տաճարի մը հիմներ եւ տորիչ էնկեր. բազմաթիւ մեծայակեր մանր մոնր բաներ, գարձեալ մեծ բազակեր՝ բեւեռապիր չափով ծառալին, քարի որձանագիրներու. հատակոտրներ, եւ քանի մը բեւեռագիր հատակոտոր աղիսակներ («աղեւսի տախտակ. ներ»):

Հ. Յ. Տ.

ԱՅԼԵՔ ԱՅԼԵՔ

Ն Ի Ր Կ Բ Ո Ւ Պ Ո Ւ Կ Ի Ւ Թ Ի Ւ Բ

74. Ա. Իւր Թթօվմիմնըց Վանա. 1899 Տպ. Արևել. Սարբանա փոքր 4° էլ 32. Գիշն Ֆր. — 26:
75. (Diels) Bericht über eine Forschungsreise durch Armenien, von W. Belel und C. F. Lehmann, vorgelegt von Diels. Berlin, 1899, 8° pp. 5. (Sitzungsberichte der Königl. Preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin, 1899, VII, p. 116—120.)
76. P. Léonce M. Alishan, Sissouan et l'Arménie-Cilicie, description géographique et historique, avec carte et illustrations, traduit du texte arménien, publié sous les auspices de Son Ex. Noubar Pacha-Venise 1899. Gr. 4° pp. 539.
77. ՏՕՀԹ. Ա. Ի. Խթիմիմնը: Գիտութիւն (Առաջնորդանապահութեան, Հար. հ.) Կ. Պոլիս, 1898. էլ 8° 47. Գիշն 2 դր.
78. H. ADJARIAN, Les explosives de l'ancien Arménien étudiées dans les dialectes modernes. Paris 1899. 8° pp. 20.

74. Մ. Զ. Խթ. Թթ-Ալ-Շունչէ Հայկական բանասահեռութեան միջնի գանձանակին մէջ ձգերով, մթէ չկարենանք ըսկել. Տևամբ էն է՛ Աթյաց մին է, սակայն ասոր նման բան մը 32 էլէ բարգացեալ տեսքու, ոչ յառաջանան եւ աշ ափքիկ ծանօթութիւն մ'ունի, — ի բաց առեալ ամեն կոտրի տակը 1893—1896 հազիւ ընթեանլի թուերը — որով կարենանք իմանալ թէ ինչ նատասական հրազարակ կը նետուի: Լեզուն արեւանեան մասու հայերէն էն, տեղ տեղ բառական աւելացատ կոտրնին բնթերցողն զգակի կը լլան, սիրով կը կարգացուի: Զանց կ առանձնա սահերենի, համարական կոնոներուն գէմ պականերուն վայ խօսիլը — զ. օր. բոնազոսն թիւն են: «աստիճանու դէս մը լեռանց մէջն. (էլ 3) շեշտը գնեալով՝ սիսլը չի բարձարի, սիրովկած. (էլ 13) եւն: Զայրացած բախում. «Ահա յս աեղ. (անդ. էլ 19) «թէ ինչ... մի ըստու (5) երդի մը ալ եւելէց (31) եւն եւն — վան զի մեր նպաստակը էն նալարդ տեւըսն... 4.

75. (Diels) Bericht über eine Forschungsreise durch Armenien, von W. Belel und C. F. Lehmann. Տեղեկագիր յիշեալ գիտու ուսումնական աղեւորութեան մ'ի հայր եւ գտած

տուսպեան արձանագրութեանց մասին: Ցես առանց ձին յօդուածն, որ ամբողջն յառաջ կը բերենք թարգմանութեամբ:

76. P. Léonce M. Alishan, Sissouan ou l'Arménie-Cilicie. Գրքիս Հրատարաւութիւնը ծանուցուած էր շատանց, բայց լյուսեաւու այս տարի՝ մեծանուն հայուղդի նուպար Փաշայի մահանէն քիչ մ'ետք, որուն բազմանաց արդիւնքն ալ էր գործոց ձեռնարկուած: Թարգմանուանէ է, ինչպէս խորագիր ալ կը ցուցնէ, Հ. Յ. Արշակն համարութեանց էաւ աղեւութեանց կարգաւ: «Ծիրակէ», «Սիրակն», «Այսուառու եւ Սիրակն» նշանաւու բագույնը, որուն հայերէնը լցու աեսաւ. 1885 ին: Բայց միս համագութեանց մէջ յատկանց այս հաստատ աելի եւ մեծ ընդունեած թիւն գտած էր թէ հոյ եւ թէ օտար բանասիրաց կողմնէն, եւ ոյն իրաւամբք, վասն կի միունիւր կը գերազանցէր նիւթին ու տեղեկութեանց մոնութեաբն, հոն առաջին անդամն: Հրատարակուած յիշաատակրանց առանցւթեաբն, ոչ նուազ նաեւ արտարութեաբն, ու անուազ նաեւ արտարութեանց ձեռագրաց նմանահանութեամբք, գունադրիպ սախամիներակ են: Եւրապակն լեռնաւու մը նոյնը դիսնոց ծանօթ ացընելու արքէն սկզբն ալ եղած էր 1888 ին, երբ դըբին մեծ աղցյան դրուացը՝ «Աւոն Մեծագործ» (անդ. 1885, էլ 423—529 էն) թարգմանութեացն էաւ գործուած կարգակրանց առանցւթեաբն, ոչ նուազ նաեւ արտարութեանց կարգիւրաց համարական կամաց անդամն: (Léon le Magnifique, trad. par G. Bayan. Venise 1888.) Այժմ հայերէն նաւագրին՝ (Սիրակն, տպ. Ավենա, 1885, 4° էլք Ժե+592) Հրատարակութեանէն տասնեւհինք տարի ետքը յերեսն կու գոյ բոնադակ գործոյն նաւցեալ մասին թարգմանութեանը:

Յառաջանանին մէջ (որ ստորագրուած է 6 Յունուար 1899) կը յայտարքէ հեղիսակն որ ներկայ գործը մասնաւէ համառաւ է քան հայերէն բնագրերը բայց միւս կողմնէն այլարդ հայտական անզեկութեանց մէջ շատ բան հոյ առեւ մէջ առաջաւ եւ ուղղուած է, պատմակն առաջ իններն առեկի ճախացած: Նաեւ նորագոյն գէպքերը մէջն առանելով են նախանական անզեկն հայուն Աւաելածն էր Աղղագործիւնը, (էլ 531—49) հօս նորն մարմնութիւնը մէջ տառնաւու ներ իրաց անքը: Եթէ նաեւ հարեւանցիք համեմատենք երկուսը՝ հայերէնը բնագրերը ու ներկու գաղղիւրէնը իրամէտ բառական առարեր կը գտնենք, եւ այս մասմատ բնական էր: Հաս բան որ հայերէնին մէջ իւ պատմաց տեղն ուներ հայոց համար, աւելորդ կրնոր համարակի եւ բարպացուց համար: Օրինակի համար հայերէնը (այս իսկ սկիզբաներէն օրինակ մը բերելու համար) յասու գործադ մ'անէք «Բուսացուցակ գահուց կիրկիւոյ» (էլ 18—29) եւ յարակից տախտակ մը բարձանց եւ բուսոց կիրկիւոյ, այս ամէնը բնականական կազմակերպութեան մէջ ուսութեան լուսացնելու աղջիկներէ: Այս ամէնը աղջիկներ կազմակերպութեան մէջ ուսութեան լուսացնելու աղջիկներէն անդ աղջիկներ կը գործուած են, ինչպէս նաեւ հայերէնին «Ցանք բուսոցն» (էլ 568—568) են: Հետո նաեւ հայերէնին Յաւաշականը (էլ Ն—Ժե) եւ նմաններէ: Քանի որ առանձն պատմաւուած էր բնականագրը հոյ կը պակի՞ «Լաւած Մեծագործ» թարգման պատմական մասն, նաեւ յարակից յարգի՞ «Ցանք ժամանակական պատմաւութեան պիլի-

կից, եւս (էջ 550—61.) Տարբերութենը պէտք էր ունենալ աւելի եւս բառ մորթի համ ընագործութիւն արդի ձեւելն ուրիշ վախճան եւ ուրիշ ընթերցուց շրջանն ունենալով: Հայերենին օրինակի համար՝ ամէնէն յարգի մասն էր այն անթիւ տեղեկութիւնն, ձեռագրաց լիշտառկարգն եւ նմաններ՝ որոնց հայ բնագիրները հազարուած էին, Գաղղրիկընն մէջ ի հարկէ այս բնագիրները դուրս մնայած էին, եթէ չըր ուղարկր գիրը ծանրութենել տեղորդ տեղ եւ ծաւալն ածեցնել չափէն աւելի: Առաջ հարկու պարզապես թարգմանաւած են անոնք, կամ նաև լըր ի համաստ առ փափուուծ: Երկար կ'ըլլար եթէ ուղենիք այս ամէն տարբերութիւնն իշել: որ աննապահ ալ է: Գիրը իւր արդի հանգանանց մէջ իշնամք նոր խմբադրութիւն եւ համարիլ: Խսուանայ, աւել տեղէն համառական նոյն էն մնացած: Կապակերներն ըստ համարական մինչեւ անդամ Խուրանան ազգատահին ճիշտ զարգական տախան (Հայերէն էջ 45.) պապեսոնի բերն, տախանին գահաւագ կիցիդոյն շքեղ գունատիպի լամբանաց աւետարակն (գր. Ի կետեալ 1918): Սկեւուայ հաշակուր որբարանն, կատանդնի գաղղրագիրն մասնահանութիւնը, Ամբ քարպան ու բերդ գունատիպ, շքեղ նկարը պատկերապարտ աւետարակն Սարգսի Պիտակի գունացեղ եւ ոսկեր, գարամն և Սալպաց քարպանը բերդը գունատիպ, եւ սարչներ և Ասու փառար բէն նոր զարգառուած է քանի մ'ուրիշ մարդ պատկերապ, մէսա մասաբ աւետարակ հայ ձեռագիրն (անո. էջ 219, 221, 279, 316, 241, 518), քանի մէջ հաս ալ ուրիշ կարպի նախեր (տես էջ 311, 350 և ա.) առ հասարակ ամէնն ալ պարզ սեւատիպ, սմանք աննշան ուրուազդեր: Հնոյն մէջ մոսացան շքեղ մէջ կառ կատանդնի Բ. Ի վլայս ու տառանց: Նորին մէջ ասիս գուր միացած է, ասց ուրիշ մ'աննաւած է նոյն կարգի նկար մէջ՝ ներսէ աւագանց պարագաներից կիցիկան լիքանց վանօրէից մէջ մասնաց զարան, եւ այլ նմաններ:

Ի վերջ նշանակւութիւն չունի բառ ինքնան այն կետը թէ զարդ նման եւ զարձեալ որշափ աննամ է գաղղրէնն հայերէն բնագրին համար, Երիտին նապաստին տարբեր ըլլար՝ որմն ալ աւարբեր թիւնը շի վախարի բան երկարութեան ուրիշ էստան յատակեան գաղղրէնն ալ իւր տեսակին եւ վախճանին համար շահաւած որդ քըն է, կը յուսունք եւ կը մաղթենք՝ իւր վախճանին կը համար, մատակարարենք եւրապան գիրան անք եւ հմանալից տեղեկաթիւններ հայկան նիթիկն մասին:

77. Տարբ. թթ. թ. ինթիւններ: Գնան էն Տարբ. թ. ինթիւնների ժամանակէ մ'ի մէր հրատարակւը ձեռանքահած առ սղամահական հատորիկներն մին է այս տեսքի: Յարգելի հէղինակն համառատիւ դիսովութիւնն եւ անոր պատճառ-

ներւուն, եւ գիտովութենէ յառաջ եկած հիւանագութեանց վար կը խօսի եւ ապա կ'ամենի գործածներուն: Տեսուակիս ընթերցումը Սերմանկն իշտ յանձնարարենք, վասն զի մարդկայն ամենազդի թշուառութեանց գիտաւոր մէկ արդիւրին վայ է գրութիւն: Մամաւանդ տպացոյ պէտք է կարուալ տար, որին զի կանխաւա իմանան այս զազիր մուլթ են չափ հետեւանքերն եւ անկէ գուշակն անձ, վասն զի աւելի գիրին է ոգեցից ըմպելուց շլորդին, քան թէ ես կենախ:

78. H. Adjarian, Les explosives de l'ancien Arménien étudiées dans les dialectes modernes. Զայտադիտական հետարգրական գրուանք, նոր փորձառական գրութեամբ կ'ուղ առանձականի հայերէն տառերը: Ասոր վայ առ անձն են ընթարածութիւնի կը խօսիք յաջորդ թերթիս մէջ: Տես Հազարագրամանութիւն են նորադրով յօդուածն, ուր քաղաքաւած են գրուածքիս ամէն կարեւոր կ'ստերը:

ԱԶԳՈՒԹԻՆ ԹԵՐԹԵՐԵՐ ՇԱՀԱԿՈՒՆՉ

1. Տառանքն եւ բարերարութիւնն: - 2. Սոյց Կաթոլիկոսութիւնը: - 3. Անստորազն այս զայտանաւութեն ուրիշ յիշատամանը: - 4. Սսորական փորձանեան ուրիշներն մէջ: - 5. «Սարկաւաղաքան» ստուգապատիւնինը: - 6. «Անսագիրական», զարգացման ու «Ժաղկի», նոր շրանը:

1. Կուուիչը և բաւերութիւնն: - 1. Պատուած մէջ (թ. 6) կը կարանք թէ է. ն. Ե. Զուբել (հայ կաթուղիկեայ) Թիֆլիսի քաղաքոյին վարչութեան թղամարդ է կատարվ. 136.000 ա. ի. արժեթղթեան քրանց այժմ մէտեա արժէնն է իր 190.000 ա. Հանգուցեանց կատակատամանն էլլա. Ա. Բէհառութեան եւ Պ. Գ. Ե. Է. Գ. Զուբելը՝ այս արժեթղթեան յանձնեան թիվին կը գումար առ արժեթղթեան յանձնեան թիվինի գումարութիւնի գրաւութեան: 2. Սկրոթէ Ըփանաւեան (Դամճանց նեց) իւր երկիրական տան բնդարձիք բարիվ՝ 30.000 ա. արժուութեամբ, նորիքը է քաղաքին հիւանդանոցի համար. առէն զարգացման առ անձնամասի գրամագլւխ պիտի ըլլաց, սրճա տականք քաղաքին աղքատ հիւանդանն ձրի պիտի գումարմանն:

2. Անցկունուշիոնն ընդունելուն: Խոսան ժողովի է կ. Պալմա պաշտամական տեղիկագրով մէ կ'իմանայ թէ կայս. Խրանէ մէ կ'արտօնէ յօսանաւան գործածական կերպավ Սոյց Կաթուղիկանի ընտրութիւնն: Անմիջապէս հեռագործը տուեր է ժողովի ի Սիս առ կիրական վ. ը. եւ յօրուասպէմ առ գերապ. Խապայեան եպիք. ար նախարարուած էր վերջին ընտրութեան:

3. Անուերագուն հայ գուղուանուննեւն ուրիշ յաշուանութեան: Լ'Արմենին մէջ (թ. 150) կը կուգանք թէ կը Խմբագիրն Ամսուերգամի թագուառ բական մատանագարանն այս եւած ըլլալով: Օ վան Ակրկից երիտասարդ ուսումնականն եւ վարչի ոգ-